

10.33537/sobild.2024.15.2.2

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 22.05.2024
Kabul edildiği tarih: 18.07.2024

Article Info

Date submitted: 22.05.2024
Date accepted: 18.07.2024

SCHUMPETER'İN YARATICI YIKIM TEORİSİ BAĞLAMINDA DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE AVRUPA BİRLİĞİ

DIGITAL TRANSFORMATION IN THE
CONTEXT OF SCHUMPETER'S THEORY OF
CREATIVE DESTRUCTION

Ceran ARSLAN OLCAY

Dr. Öğr. Üyesi., Ceran Arslan Olcay,
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi,
colcay@ankara.edu.tr

Özlem GENÇ

Dr. Öğr. Üyesi., Özlem Genç, Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi,
ogenc@law.ankara.edu.tr

Anahtar sözcükler

Schumpeter, Dijital Dönüşüm,
Avrupa Birliği, Kurumsal İktisat.

Keywords

Joseph Schumpeter, Digital
Transformation, European union,
Institutional Economics.

Öz

Schumpeter, kapitalizm ve iktisadi dönüşümü kendine özgü bakış açısıyla ele almıştır. Yeni icat ve inovasyonların yarattığı dönüşümün temelinde halihazırda kurulu sistemin yıkılıp yenisinin inşasının gerekliliği olduğunu öne sürmektedir. Schumpeter'e göre icatlar ve inovasyonların yarattığı dönüşüm kümeler halinde ortaya çıkmakta, onları takip eden girişimciler ekonomik sistemde kendine yer bulurken, takip edemeyenler ise piyasadan silinmektedirler. Schumpeter'in bu yaklaşımı "yaratıcı yıkım" olarak adlandırılmaktadır. Bu süreç dönemsel dalgalanmalar oluştursa da, ekonomik gelişmeyi beraberinde getirmektedir. "Bir teknolojinin geliştirilmesi sonucu da piyasa dengesi bozulmaktadır."

Özellikle 21.yüzyıldan bu yana toplumların deneyimlemeye başladığı dijital dönüşüm, gerek ekonominin dijitalleşmesi gerekse toplumların bu sisteme uyumlanması, yaratıcı inovasyon ve yeniliklerin bir sonucudur. 4.Sanayi devrimin başlamasına ve sürmesine vesile olan bu dönüşüm, sosyo-ekonomik ve toplumsal anlamda tüm dünyayı etkisi altına alırken toplumların da dijital dönüşüme ayak uydurması yönünde kararlar alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışmada, dijital dönüşüm, Schumpeteryan bakış açısı ile ilişkilendirilerek, Avrupa Birliği'nin dijital yeni düzene adaptasyonu ve yaratıcı yıkım teorisine örnek teşkil etme biçimi irdelenecektir.

Abstract

Schumpeter approached capitalism and economic transformation from a unique perspective. He argued that the fundamental essence of the transformation brought about by new inventions and innovations lies in the necessity of the current system to collapse and give way to a new one. According to Schumpeter, the transformation created by inventions and innovations emerges in clusters, with entrepreneurs following them to find their place in the economic system, while those who fail to keep up are eliminated from the market.

This approach of Schumpeter is termed "creative destruction." Although this process creates periodic fluctuations, it also brings about economic development. "The development of a technology also disrupts market equilibrium and leads to its reformation.

Especially since the 21st century, the digital transformation experienced by societies, both in terms of the digitization of the economy and the adaptation of societies to this system, is a result of creative innovation and novelty. This transformation, which has led to and continues to lead the Fourth Industrial Revolution, affects the entire world socio-economically and socially, necessitating decisions by societies to adapt to digital transformation. In this study, digitalization processes will be examined in relation to the Schumpeterian perspective, and the adaptation of the European Union to the new digital order and its example in the theory of creative destruction will be discussed.

Giriş

Joseph Schumpeter, iktisadi dönüşüm ve gelişimi ele alış şekliyle “yaratıcı yıkım” kavramını literatüre kazandırmış, yeni icat ve inovasyonlarla yaratılan dönüşümün temelini de halihazırda kurulu sistemin yıkılmasına bağlamıştır. Schumpeter’e göre yenilik ve inovasyonlar sürekli olarak değil de kümeler şeklinde ortaya çıkmakta, onları takip edenler ekonomik sistemde kendine yer bulurken, takip etmeyenler ise piyasadan silinmektedirler. Bu süreç, dönemsel dalgalanmalar oluştursa da, ekonomik gelişmeyi beraberinde getirmektedir. “Bir teknolojinin geliştirilmesi sonucu piyasa dengesi bozularak yeniden oluşmaktadır.” (Kitapçı, 2019: 57-58) Çağa ayak uyduramayan aktörlerin sistemden çekilerek yenilerinin gelmesi sonucu da dönüşüm sağlanmaktadır. Ekonominin dijitalleşmesi ile birlikte “yaratıcı yıkım” yaklaşımının bugünün koşullarında yeniden deneyimlenmesi de mümkündür.

1. ve 2. Dünya Savaşlarının sonrasında oluşan konjonktürde ortaya koyulan yaratıcı yıkım teorisi, süreç olarak da, sosyo-ekonomik olarak da devrimsel özellikler taşımaktadır. Elektrik, kitlesel üretim, üretim bantları v.b teknolojilerin kullanılmaya başlanması, kısa dönemde ortaya çıkan yıkıcı dönüşümü yaratmıştır. Bu durum, bugün de dijitalleşmenin yarattığı benzer konjonktürün açıklanmasına katkıda bulunmaktadır. Buna ekonomik krizlerin de eklenmesi ve krizlerden farklı çıkış yollarının aranması bu yaklaşımın etki alanının genişleyebileceğini de tartışmaya açmaktadır. Schumpeter’e göre istikrarlı ama girişimcilikten yoksun ekonomik yapılarda rekabet gücünün olmaması mal ve hizmet kalitesinin iyileştirilme ihtimalini ortadan kaldırmakta, buna bağlı olarak fiyatların ve arz talep dengesinin aynı kalmasının yarattığı istikrar görünümü de büyümeyi zorlaştırmaktadır.

Özellikle 21.yüzyılın başından bu yana toplumların daha hızlı deneyimlemeye başladığı dijital dönüşüm, yaratıcı bir yıkım yaratan inovasyon ve yeniliklerin bir sonucudur. 4.Sanayi devrimin başlamasına ve sürmesine vesile olan bu dönüşüm, gerek sosyo-ekonomik gerekse toplumsal anlamda tüm dünyayı etkisi altına alırken, toplumların da dijital dönüşüme ayak uydurması yönünde kararlar almasını zorunlu kılmaktadır.

Avrupa Birliği (AB)’nin kuruluş notalarında yer alan kömür çelik sanayinin etkin kullanımı ve otomasyonun gelişmesi AB’yi de 3.Sanayi devrimi sürecinde önemli bir güç hale getirmiştir. Ekonomik entegrasyonunu uyumlu para politikası ve mali planlarla düzenlenmek için çalışan AB, 21.yy.ile gelen gerek küresel gerekse bölgesel krizlerle mücadelede Keynesyen bakış açısını temel alan daha güçlü mali önlemler almaya ihtiyaç duymaya başlamıştır. Artık kuruluş zamanı önlemlerinin eski gücünün yetersizliği kanıtlanmış, İstikrar ve Büyüme Paketi temelli mali önlemlerin güçlendirilmesine yönelinse de günün koşullarında yetersiz kalmıştır.

Ekonominin dijitalleşmesiyle kabuk değiştirmeye başlayan ve küresel yapıyı da şekillendiren 4.Sanayi

devrimi ve eş anlı yaşanan küresel ve birlik içi konjonktürün olumsuz sonuçları, yapısal sorunların alarmini vermeye başlamış; yeni farkındalıklara yol açmıştır. Herşeyden önce, yapısal farkındalıkların anlaşılması, eğitim, araştırma, ekolojik dönüşüm gibi konulara odaklanması, AB Bütçesinin* planlama sürecinde daha somut hale gelmiştir. Burada en önemli farkındalıklardan biri de AB’nin ABD ve Çin ile dönüşen yeni ekonomik düzene dayalı atılımlarda rekabet gücünü koruma çabasıdır. Ayrıca kalıcı kamu desteği ve kurtarma paketlerinin ortaya koyduğu istikrar ortamı, Schumpeter’in yaratıcı yıkım felsefesinde de ortaya koyduğu gibi, yenilikçi bir büyüme ortamını zorlaştırmaktadır.

İçinde bulunduğumuz sosyo ekonomik değişimin dinamiklerini oluşturan teknoloji, icat, inovasyon gibi unsurlar yarattıkları dönüşümle hayatın birçok alanına dokunmuş ve yeni bir sistemin oluşmasına da aracı olmuştur. Bu dönüşüm, tüketim alışkanlıkları başta olmak üzere eski bazı alışkanlıkların da terkedilmesine sebep olmuştur. Değişen alışkanlıklarla birlikte, ekonominin de bu şekilde evrilmesini en iyi açıklayan teorilerin başında Schumpeter’in yaratıcı yıkımı gelmektedir.

Bu durum önemli küresel etkiler yaratmakta ve küresel aktörler tarafından da deneyimlenmektedir. Bu farkındalıkla AB de son yıllarda yenilikçi çalışmaların önemine ilişkin adımları hızlandırmış, daha radikal kararlar alınmaya başlamıştır. Bu çalışmada söz konusu farkındalığa ilişkin stratejiler ve önlemler ortaya koyularak değerlendirilerek, AB örneğiyle, dijital dönüşüm süreçleri, Schumpeteryan bakış açısı ile değerlendirilerek, etkisi sorgulanacaktır. AB entegrasyonunun vazgeçilmez genişleme ve derinleşme süreçlerini düzenleyen ve sistemin sürekliliğini sağlayan AB Kurumlarının varlığıdır. İçinde bulunulan 4.Sanayi devrimi ve dijitalleşen yeni dünyanın öncelikleri kurumlarda da paradigmatik dönüşümler yaratmaktadır. Bu çalışmada, Schumpeter’in yaratıcı yıkım teorisinde ele aldığı ekonomik dönüşüm biçimi, AB’nin özellikle sosyo ekonomik yaşamı düzenleyen ve etki eden AB kurumlarını da dönüştürmekte midir? sorusuna cevap aranmaya çalışılmaktadır.Bu kapsamda, örnek olarak, kurumların AB Bütçesini tasarlama, süreçlerinden etkilenme biçimi ve kurumsal dönüşümdeki esnekliği üzerinde durulacaktır.

TEORİK ÇERÇEVE**1. Schumpeter’in Kapitalizm Algısı**

İktisadi düşünceye şekil veren birçok görüşe göre, değişen dünya düzeni yeni bir ekonomik düşünce sisteminin oluşmasına zemin hazırlar. Söz konusu sistem değişikliği gerek tarihi döngüler gerekse siyasi olaylardan etkilenmektedir. Küreselleşmenin hızlanmasıyla birlikte ekonomik düşünce sistemlerinin güncellenmesi de kaçınılmaz olmuştur, zira konjonktürel değişimlerin ekonomik büyümeyi yavaşlatmaması ve

* 7 yıllık programlar kapsamında birliğin öncelikleri doğrultusunda hazırlanan AB Bütçesi’nin 2021-2027 yıllık dönemini kapsayan en güncel mali planı, üye devletlerin mali programlarını destekleyici nitelikteki “Yeni Nesil AB (next generation EU- NGEU)” planını da kapsamaktadır. Bu kapsamda tek pazar, inovasyon ve dijitalleşme için toplam 806 milyar Avro NGEU’ya aktarılmıştır.

sürdürülebilirliğin devamı için yeni yaklaşımların ortaya koyulması ve uygulanması son derece önemlidir.

Schumpeter'in iktisadi okullara bakışı, kapitalizmi yorumlayıp ele alma biçiminin ele alınması oldukça önemlidir. Zira söz konusu teorinin çıkış noktası da klasik ve neo-klasik iktisada kıyasla kapitalizmin daha farklı bir bakış açısıyla yorumlanmasından kaynaklanmaktadır.

Schumpeter kapitalizmi kendine özgü model üzerinden açıklamaktadır. Yeni dünya düzenini besleyen yeni ekonomik düşünce sistemi tarih, siyaset, sosyoloji gibi unsurlarla şekillenen kapitalist dünyanın işleme ve kalkınması için gerekli olan tüm unsurların olduğu bir yapı üzerine inşa edilmiştir. Schumpeter'in tezi, alışlagelmiş kapitalist sistemin aynı şekilde hayatta kalamayacağıdır. "Kaçınılmazlık" ve "zorunluluk" bunun en iyi ifade biçimidir (Schumpeter, 1942/2021: 113). Başka bir ifade ile yeni bir sistem mutlaka diğerinin yerini alacaktır. İngiliz burjuva sınıfının tipik politik görüşlerinin temeli olan karın maksimize edilmesi için ticari ve endüstriyel burjuvazinin ticaret ve parasal ödül mekanizmasına dayanan, zenginlik odaklı ama adil olmayan yaklaşımının da bir gün sonlandığına vurgu yapmaktadır. (Schumpeter, 1942/2021: 133) Schumpeter kapitalizmin evrimsel bir karaktere sahip olduğunu farklı bakış açılarıyla cevaplamaya çalışmıştır. 20.yy'ın ilk on yılı ve 1. Dünya Savaşı sonrasında, neoklasiklerin öncüsü Alfred Marshall ve Knut Wicksell'in temel denge yaklaşımına dayalı piyasa yapısının aksine modern kapitalizmin işleyişini parçalı analizlerle açıklamaktadır.

"Kapitalist sistemi harekete geçiren ve yürüten itici güç, yeni tüketici mallarından, yeni üretim ve taşıma yöntemlerinden, yeni pazarlardan, kapitalist girişimin yarattığı yeni endüstriyel organizasyon biçimlerinden kaynaklanır." (Schumpeter, 1942/2021: 146)

İçinde bulunduğumuz sosyo ekonomik değişimin dinamiklerini oluşturan teknoloji, icat, inovasyon gibi unsurlar yarattıkları dönüşümle hayatın birçok alanına dokunmuş ve yeni bir sistemin oluşmasına da aracı olmuştur. Bu dönüşüm beraberinde tüketim alışkanlıkları başta olmak üzere eski bazı alışkanlıkların da terkedilmesine sebep olmaktadır. Ekonominin bu şekilde evrilmesini en iyi açıklayan teorilerin başında da Schumpeter'in yaratıcı yıkımı gelmektedir. "Bir teknolojinin geliştirilmesi sonucu piyasa dengesi bozularak yeniden oluşmaktadır." Çağa ayak uyduramayan aktörlerin sistemden çekilerek yenilerinin gelmesi sonucu da dönüşüm sağlanır. Bu süreç, dönemsel dalgalanmalar oluştursa da, ekonomik gelişmeyi beraberinde getirmektedir (Schumpeter, 1942/2021: 112).

Yaratıcı yıkım teknolojinin hızlandırıcı etkisiyle inovasyon koşuluna bağlanmaktadır. İnovasyon kelime anlamı olarak yeni fikir ve metodun icat edilerek bunun ortaya koyulması ise de süreç ve yöntemi farklılık gösterebilmektedir. Yeni şeyler düşünmek olan

yaratıcılığın kullanımı ve uygulanmasıyla inovasyon ortaya çıkar. İcat ise, bir teknolojik ürünün yapılabileceğini göstermektir (Günay, Çalık, 2019: 7-8). Schumpeter'e göre yaratıcı yıkım girişimcinin inovatif zekası, yeni bilgi ve yeniliklerle mümkündür. İnovasyon kavramını daha sistematik olarak incelemek gerekirse (Günar, 2020: 684);

- Yeni üretim tekniklerinin oluşması
- Yeni malların üretimi
- Yeni pazarların açılması
- Şirketlerin yeniden organizasyonu
- Yeni kaynakların bulunması olarak sınıflandırılabilir.

Özetle, ekonomik yapıyı sürekli değiştiren devrimler, eskinin yok edilerek yerine yenisini inşa etmektedir. Schumpeter'in parçalı analizleri, 4 önemli başlıkta ele alınabilir. İcat ve inovasyon, özgün girişimcilik, dairesel akım ve yaratıcı yıkım.

1.1. Yaratıcı Yıkım Teorisi

Schumpeter'e göre icat ve inovasyonlar sürekli olarak değil de kümeler şeklinde ortaya çıkmakta, onları takip eden girişimciler ekonomik sistemde kendine yer bulurken, takip edemeyenler varlıklarını sürdürememektedir. Schumpeter'in bu durumu "yaratıcı yıkım" olarak tanımlamaktadır. Yaratıcı yıkım teorisi, Schumpeter'in iktisadi düşüncesini besleyen icat ve inovasyona dayalı, üretim faktörlerini değiştiren ve dönüştüren bir yaklaşımla ele alınmaktadır (Fikirli, Çetin, 2017: 4). Schumpeter, bu teorisini ortaya koyarken Leon Walras'ın genel denge yaklaşımından yola çıkmakla birlikte, kendine özgü bakış açısıyla, sistemi analiz etmiştir. Walras 1954 yılında ortaya koyduğu "İktisadi Analiz Tarihi" ile çok önemli fikirlere imza atmıştır. Walras'a göre genel denge, üretim faktörlerinin kullanım oranlarının sabit kaldığı, tüm fiyatların ve üretilen miktarın birbirleri ile bağlantılı olduğu varsayımına dayandığı, ekonominin bütün olarak ele alındığı teoriye dayandırmıştır (Selik, 2015: 298). Walras'ın bu analizi statiktir. Schumpeter, Leon Walras¹' in statik genel denge üzerine kurulu yaklaşımını daha sayısal bir bakış açısıyla ele almıştır. İnovasyon ve girişim eylemlerini merkeze oturtarak bir şeylerin yapılması için birşeylerin de yıkılması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Schumpeter'e göre Walras'ın, analizi statiktir ve iktisadi değişmeye imkan vermeyen kısmi denge analizidir ve iktisadi değişmeye sebep olan teknoloji, yenilik gibi unsurları dışsal kabul ettiği için eksiktir ve teknolojik gelişmeyi içsel kabul etmiştir (Fikirli, Çetin, 2017:5). Teknolojik gelişme sonucunda ortaya çıkan iktisadi gelişme durumunun kendiliğinden ve süresiz olarak ortaya çıktığını savunmaktadır. Bu durum, yeni bir teknolojik gelişme durumu ortaya çıkana kadar devam edecektir. Başka bir ifade ile dengeden sapma olana kadar devam edecektir. Bu durumdaki en büyük risk, Teknolojik gelişmenin iktisadi sistemde yaratacağı etki net olmadığı için, aktörlerin rasyonel davranamaması

¹ Leon Walras (1834-1910), Lozan Okulu'nun temsilcilerinden olan neoklasik iktisatçıdır. Marjinalizmin birinci kuşak temsilcilerindedir. Ekonominin genel dengesi konusunda çalışmaları bulunan Walras iktisadın matematik yönüyle çok ilgilenmiş bu birikimini kullanarak genel bir denge kavramı oluşturmaya çalışmıştır.

riskini beraberinde getirecektir ve dengeye dönülmesine imken vermeyecektir. Schumpeter'in analizinde, rekabet dinamikler ve dengesizlikler içerir. Bu yönüyle Marx'tan etkilendiği yorumu yapılabilir (Fikirli, Çetin, 2017:31).

Girişimci yenilik yaparak karını artırır ve diğer girişimcileri de yenilik yapmaya motive ederek yeniliklerin kümelenmesine vesile olur. Yeni malı üreten ilk girişimci tekel gibi hareket etse de bir süre sonra aynı ihtiyaca hizmet eden mal ve hizmetlerin artması ile yeni oligopolistik yapılar oluşur. Endüstrilerin oluşumu ikame olunan eskilerin sistem dışı kalmasına sebep olarak yaratıcı yıkımı oluşturacaktır. Zira, Schumpeter'e göre sistem durağan değildir. Değişen tüketim alışkanlıkları, inovasyon ve Ar-ge, bozulan iktisadi denge ve yeni sosyo-ekonomik düzenin oluşması kapitalizmin kilidini yaratır.

2.2. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme kavramı, farklı görüşlerle şekillenmektedir. Klasik iktisadın öncüsü Adam Smith, 1. Sanayi devrimini yaratan dönemin koşullarının etkisiyle işbölümü, uzmanlaşma ve sermaye artırımını konularına önem vermiştir. Teknolojinin en önemli çıktılarından biri olan makineleşme ile başlayan dönem, iş bölümüyle faydanın artırılmasına olanak vermektedir (Smith, 2020:16-17). Ayrıca uluslararası ticaret, nüfus artışı, kurumlar ve görünmez el de büyümeyi etkileyen unsurlar arasındadır. Smith, kurumsal açıdan iktisadi liberalizmi savunurken, görünmez el yaklaşımıyla hükümetlerin piyasaya müdahalesinin büyümeyi olumsuz etkileyeceğini, esas itici gücün dış ticaret ve pazar genişlemesinin yaratacağı iş bölümü ve uzmanlaşma avantajı olduğunu vurgular.

Marx ise ekonomik büyümeyi emek değer, artı değer ve kar üzerinden açıklamaktadır. Emek değer, kullanılan yetenek ve becerinin kapsadığı kullanılan emektir. Fazladan çalışılan süreyi de artı değer olarak tanımlamıştır. Kar da artı değerın sermayeye bölünmesiyle bulunur; dolayısıyla sermayenin artması kar oranını azaltır, bu da küçük işletmelerin sistemde kalmasını zorlaştıracaktır (Alpago, 2018: 46-47).

20. yüzyıl ekonomik büyümenin teknoloji ile ilişkilendirildiği sürecin başlangıcı olmuştur. Schumpeter'in yaklaşımında, teknoloji unsuru göz ardı edilmemelidir.

Schumpeter, Marx'ın iş çevrimi teorisini yeniden şekillendirerek açıklamaktadır. Bu teoriye göre, ekonomik yaşamın canlanması için yenilik (inovasyon) yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde, ekonomide denge durgunluk haline gelecektir. Bunun sonucunda da, kâr ve faiz oranları düşecek; sermaye birikimi durma noktasına gelecektir

Schumpeter büyüme modeli içinde teknolojinin ve beşeri sermayeye yapılan yatırımın da önemine de değinir. Yeni bir malın piyasaya sürülmesi veya var olan bir ürüne yeni bir üretim tekniği kullanılarak yeni bir özellik kazandırılmasına ve dolayısıyla da yeni endüstriler ve piyasalar yaratılmasına dayandırmıştır. Böylece uzun vadeli ekonomik dalgalanmalara da açıklık getirmiştir. İcat ve keşif teknolojik gelişmenin kalbidir. Bu da beşeri sermayeye ve bilgiye yapılan yatırımla mümkündür. Girişim gücü ve Ar-Ge yatırımları, süreç ve ürün inovasyonunu yaratır.

Günümüz büyüme modellerinde teknolojinin etkisi oldukça önemli olacaktır. Dijitalleşen ekosistemin özellikle işgücü piyasaları ve verimlilik üzerindeki etkisi tartışılmaktadır. Bu etkiyi, Acemoğlu ve Restrepo, yapay zeka (YZ) örneğiyle ele almaktadır. YZ'nin özellikle işgücü piyasası ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri oldukça tartışmaya açıktır. Bu durumu çok yönlüdür. Teknolojik yeniliklerin, verimliliği artırması ve yeni iş modellerinin ortaya çıkmasına vesile olarak, ekonomik büyümenin motoru olabileceğini ancak bu sürecin kısa vadede bazı zorlukları ve uyum süreçlerini de getirecektir (Acemoğlu ve Restrepo, 2019:2-5). Örneğin; YZ uygulamaları, rutin işlerde insan emeğinin yerine geçebilir. Yüksek nitelikli işgücüne talebinin artıp düşük nitelikli olana talebin azalması da "beceri uçurumu" yaratacaktır. Dolayısıyla, YZ'nin ekonomiye entegrasyon sürecinde iş gücü piyasasında eğitim ve beceri kazandırma programları bu süreçte kritik önem taşımaktadır. Acemoğlu, YZ' nin ekonomik etkilerinin çok yönlü ve karmaşık olduğunu vurgular. YZ, büyük fırsatlar sunarken, aynı zamanda ciddi zorluklar da getirecektir. YZ'nin potansiyelinden tam anlamıyla faydalanmak için, uygun politikalar ve stratejiler geliştirilmelidir. Bu da, ekonomik büyümenin sürdürülebilir ve kapsayıcı olmasını sağlayacaktır. "Üretken YZ" terimi birçok alanda değişiklik yapma potansiyelini ortaya koymakla birlikte bireysel tercihler göre kişiselleştirilip, çeviri kapasitesi ile dil bariyerini bile ortadan kaldırıp birçok farklı gruba kapsayıcı avantaj yaratacaktır. Bununla birlikte hem fırsatları hem de riskleri barındıran bir süreç olduğu göz ardı edilmemelidir. Örneğin, insanlar büyük ölçüde yapay zeka ve insan tarafından oluşturulan metinler arasındaki farkı anlayamamaktadır. Bu da yapay zekanın insanlardan daha ikna edici yanlış bilgi ve propaganda üretebilmesine yol açmaktadır. Üretken YZ'nin iş gücü piyasası, eğitim ve gelir dağılımını eşitsizlikleri ve beceri uçurumunun yarattığı etkinin minimum seviyeye gelmesi politika yapımcıların kapsayıcı yaklaşımlarıyla mümkün olacaktır. Zira, teknoloji kullanımının güvenlik ve etik boyutunun toplumsal etkileri tartışılmaya devam edecektir (Acemoğlu, 2024: 4-6 ; Capraro, Lentsch vd.,2024: 29-33).

DİJİTAL DÖNÜŞÜM

3. Schumpeteryan Bakış Açısıyla Dijital Dönüşüm

İnovasyon ve yeni teknolojilerin kolaylaştırdığı bilgi iletişim imkanları ve bunun yarattığı dijital dünya ile Schumpeter'in yaratıcı yıkım kavramı yeniden önem kazanmıştır. 1980'lerden sonra yeniden önem kazanan Schumpeter'in kapitalizme bakış açısı, yenilik ve dönüşümle evrilen bir sistemdir. 1970 sonrası adımları atılan ve bugünün sanayi dönemini yaratan zaman dilimi, Schumpeter'in teorik temelleri üzerine Neo-Schumpeteryan bakış açısını yaratmıştır. 20.yüzyılın neo-klasik iktisat okulunun mikro ekonomi temelli bakış açısına karşı mikro ekonominin öğelerinden hanehalkları ve firmaların yarattığı toplamın makro etkileri de göz önünde bulundurarak ekonomiye mezo bakış açısı getirmiştir. Ekonominin dinamik gerçekliğini de vurgulayan mezo ekonomi ve barındırdığı kararlı yapısal ve nitel değişiklikler de literatüre kazandırılmıştır. Bu bağlamda neo-schumpeteryan ekonomi bilgi, inovasyon ve girişimcilğe önemli bir vurgu yapmakta iyi organize olmuş, kurumsal ve sosyal inovasyon önceliği bu bakış açısının normatif yönüne vurgu yapmaktadır (Hanusch ve Pyka, 1995: 3-4). Neo-klasik iktisadın dengeleme ve

optimizasyon prensibine karşı “dengesizliğin içindeki denge” (Kitapçı, 2019: 56) nin bulunması oldukça önemlidir. İktisadi dönüşüm sosyo-ekonomik dönüşümü de beraberinde getirmektedir. Zira dönüşen iktisadi yapı sosyal yapıyı da dönüştürecektir. Sosyal yapıların dönüşmesi aynı zamanda kurumsal istikrarın da önemli olduğuna dikkat çekmektedir.

Nitelikteki yileşmenin bütün ekonomiyi etkilemesi ve bunun süreklilik arz etme düşüncesinin temeli Schumpeter’in 1939 yılında ortaya koyduğu “İş Çevrimleri” konjonktür dalgaları teorisine dayanmaktadır. Bu teoriye göre, uzun süren ekonomik denge durgunluğu getireğinden ekonomik yaşamın canlanması için inovasyon yapılması gerekmektedir. İnovasyonların değiştirdiği tüketim alışkanlıkları, var olan sosyo-ekonomik yapının terk edilmesi ve yenisinin inşası anlamına gelmektedir.

Schumpeter’in değişen zaman ve konjonktürün etkisiyle şekillenen fikirleri “yaratıcı birikim” kavramını da yaratmasına vesile olmuştur. Yaratıcı yıkım kavramındaki inovasyon ve girişimci ilişkisi, yaratıcı birikimde Ar-Ge departmanına sahip büyük firmaların da dahil olmasıyla genişlemiştir. Bu ilişki, rekabet gücünü artırmaya olanak tanıması bakımından da önem taşımaktadır. Eski düzenin yerini yenisinin alması fikri sabit olduğu için günün koşullarına gerek teknolojik gerekse ekonomik anlamda uyumlanamayan firmalar yerini yeni düzene uyum sağlayanlara bırakmaktadır (Fikirli, Çetin, 2017:31).

Schumpeter, bu süreçlerin yaklaşık elli yıllık gelişme dönemleri kapsayan ve AR-GE çalışmaları ve inovasyonların yarattığı teknolojik değişim dalgaları olarak açıklamış ve bu dönemleri “ardışık sanayi devrimleri” olarak isimlendirmiştir. (Ferreira, Lisboa, 2019: 136) Bugün de bu tanımla oldukça uyumlu bir süreci deneyimliyoruz.

Dijitalleşmeyi ve yeni ekonomik düzenin de hızlandırıcıları, inovasyon ve bunu yaratan girişimciliktir. Sanayi devrimleri, yaşam biçimlerimizde deneyimlediğimiz paradigmatik dönüşümü en iyi anlatan sosyo ekonomik süreçlerdir. İnovasyonlar sonucu, dijitalleşmenin de kolaylaştırmasıyla, bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımının artması ve kapsayıcı hale gelmesi, 4.Sanayi devriminin en önemli hızlandırıcısı olmuştur. Ayrıca bilgi üretiminin kolaylaşması ve hızlanması üretim faktörlerinin farklı yönde şekil değiştirmesine de yol açarken, kapsayılık, hız ve anıncılık gibi özellikleri ile yeni bir dünya düzeni yaratmıştır. Diğer unsurlardan farklı olarak dijitalleşme tüm toplumları sektörleri yatay olarak etkilemektedir. Örneğin buhar makinesinin, otomasyonun etki alanı sınırlıyken, dijitalleşme, eğitimden sağlığa, ticaretten hizmetlere yaşamın bütün alanlarını kesmektedir.

4. 21.Yüzyılda Avrupa Birliği

Avrupa Toplulukları fikrinin ortaya çıkmasına vesile kömür çelik sanayinin etkin kullanımı ve otomasyonun gelişmesi AB’yi de 3.Sanayi devrimi sürecinde önemli bir güç hale getirmiştir. Ekonomik entegrasyonunu

harmonize para politikası ve mali planlarla düzenlenmeye çalışan AB, 21.yy. ile gelen gerek küresel gerekse yapısal krizlerle mücadeleye Keynesyen bakış açısını temel alan daha güçlü mali önlemlere de ihtiyaç duymaya başlamıştır. Artık kuruluş zamanı önlemleri eski gücünün yetersizliğini kanıtlamış, İstikrar ve Büyüme Paketi temelli mali önlemlerin güçlendirilmesine yönelmiştir. Ancak ekonominin dijitalleşmesiyle kabuk değiştirmeye başlayan küresel sistem ve 4. Sanayi devrimi ve eş anlı yaşanan küresel ve birlik içi konjonktürün olumsuz sonuçları makro önlemlerin yetersizliğini ortaya koymuştur. Zira yapısal sorunlar alarm vermeye başlamış mali önlemlerin yetersizliğini ortaya koymuştur. Herşeyden önce, farklı yapısal farkındalıkların anlaşılması, eğitim, araştırma, ekolojik dönüşüm gibi konulara odaklanması, AB bütçesinin önceliklerinde ele alınması ile de kendini kanıtlamıştır. Kalıcı kamu desteği ve kurtarma paketlerinin ortaya koyduğu istikrar ortamı, Schumpeter’in yaratıcı yıkım felsefesiyle hızlanan bir yenilikçi büyümeyi zorlaştırmaktadır. Şekil 1’de de AB’nin dijitalleşme oranında küresel sıralamada yetersiz olduğu, hatta kendi içinde de yakınsamaya ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

4.1. AB’de Dijital Dönüşüm

Ekonomik büyümenin yanısıra krizlerle mücadele dönemlerinde de Schumpeter’in farklı yaklaşımı göze çarpmaktadır. Özellikle 1970’lerden sonra Keynesyen² yaklaşımın krizlerin üstesinden gelmede yetersiz kalması, yüksek teknoloji ile üretimle yeniden şekillenen küresel konjonktürün beklentilerinin ön plana çıkmasına da ihtiyaç yaratmıştır. Schumpeter’in krizlerin değişen doğalarına dayandırdığı, ekonomik kalkınmayı iş çevrimlerine ve teknolojik gelişmeye dayandırdığı, ekonomiyi evrimsel bir yaklaşımla ele aldığı sistem önem kazanmıştır.

Özellikle 1989 Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla AB, liberalizm, kapitalizm ve demokrasinin ışığıyla yeni ekonomik düzenin en önemli temsilcilerinden biri olmuştur (Stiglitz, 2020:139). Ticareti odağına alan bu sistem AB’nin ekonomik bir blok olarak küresel rolünü pekiştirse de genişleme ile artan üye ülkelerin farklı ekonomik yapıları süreci zorlaştırmış, 2008 krizi ile bu yapı sarsılmaya başlamıştır. 2008 krizinin nedenlerinin başında sürekli artan işsizliğin yarattığı sosyoekonomik sıkıntılar olsa da yüksek teknolojinin yarattığı devasa sistem ve bu sistemin yarattığı katma değerden göreceli olarak geride kalması yapısal dönüşümde yavaş kalan AB’nin zorlanması yol açmıştır. Zira, 2008 krizi, finansal krizin yanısıra küresel ekonomik paradigmalardan değiştiği döneme denk gelmiştir (Güner, 2018:197).

AB’nin demokratikleşme çizgisinde evrilen serbest piyasa ekonomisi yavaşlamaya dair ilk alarmını 20.yüzyılın son yıllarında vermeye başlamıştır. 2000 yılında ortaya koyulan Lizbon Stratejisi, AB’nin Ar-ge yatırımları, yüksek teknoloji ile üretimde daha aktif olması gerekliliği “sürdürülebilir kalkınma” hedefiyle ilk defa somutlaştırılmıştır. Bu adım varolan sistemin değişmesinin gerekliliğine yapılan bir vurgudur. Rekabet gücü yüksek, bilgi teknolojilerinin ve inovatif sektörlerin

² Keynesyen yaklaşıma göre, devletin etkin rolü, ekonomik istikrarın sağlanmasında önemlidir. Durgunluk dönemlerinde, özellikle toplam talebin artırılması ve istihdam yaratılması amacıyla devlet müdahalesinin önemli olduğunu savunan bir iktisadi görüştür.

hakim olduğu yapıların gerisinde kalması endişesi ile 2000 yılında ortaya koyulan, sürdürülebilir büyüme ve kalkınmayı hedefleyen, Lizbon Çalışma ve İş Stratejisi*, önemli bir mihenk taşının oluşmasına vesile olmuştur. Sürdürülebilir büyümeye karşı yeterince farkındalığın oluşmaması, öncelikle devlet piyasa ilişkisinin, özellikle Amerika, Japonya ve Nordik ülkelerinden farklılık göstermesi ve ülkeden ülkeye değişen piyasa yapılarının yarattığı yönetsel zorluklar ortaya çıkmış (Stiglitz, 2020:139) sürdürülebilir kalkınma hedefi 2008 mali krizi ile bir süre rafa kalkmıştır.

2008 krizi sonrası, 2010 tarihinde, “akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı” büyüme hedefleriyle şekillenen “Avrupa 2020 Stratejisi” de Lizbon Stratejisini tamamlar niteliktedir. Burada amaç kriz öncesi noktaya geri gelmekten ziyade, varolan yapısal eksiklikleri çözümleyip daha çağa uygun bir AB yaratmaktır. Zira, stratejinin 1.önceliği olarak vurgulanan “Akıllı Büyüme: Bilgi ve Yeniliğe dayalı bir ekonomi” (European Parliament, 2020) bunu açıkça ifade etmektedir. Bu dönemde, en önemli farkındalıklardan biri de AB'nin ABD ve Çin'in hakimiyeti ile dönüşen ekonomik düzende rekabet gücünü zorladığıdır. Teknolojinin yaratım ve olanı geliştirmedeki hızı, ar-ge, inovasyon yatırımlarını da sürekli hale getirmektedir.

2020 yılında yapılan uluslararası DESI³'ye göre (şekil 1), AB ülkelerinin ekonomik gelişmişlik ve dijitalleşme seviyelerinin farklılık göstermesi, AB ortalamasını (%47) özellikle dijital dünyada başı çeken ABD'nin altında konumlandırmıştır. En dijital 4 AB ülkesi ise %68'lik dijitalleşme oranı ile küresel gücünü korumaktadır (I-DESI:2020). Buna ek olarak, YZ start-up larına 9 milyar dolar yatırım oranı ile üçüncü sıradır. En yüksek yatırım oranı sırasıyla 55 ve 19 milyar dolar ABD ve Çin'e aittir (OECD, 2024). AB'nin YZ Eylemi, dijital çağla uyum stratejilerinin en önemli araçlarından biridir. AB, YZ alanındaki eylemleri, inovasyon ve etik arasında dengeli bir yaklaşımla ele almayı hedeflemektedir. AB'nin dijital ekonomi ve toplumun sürdürülebilir bir şekilde gelişmesine AI eylemleri ve stratejileri, katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, AB'nin YZ alanındaki eylemleri, “güvenilir ve mükemmel” olma hedefiyle ve inovasyon ve etik arasında dengeli bir yaklaşımla ele almaktadır (European Commission (C), 2021). YZ üretken olduğu kadar büyümeyi de olumlu etkileyen bir unsurdur.

Özetle, AB, mali krize ilk önlemler para politikası ve mali politika araçları ile hızlı cevap verecek şekilde olsa da Covid-19 döneminin yarattığı durgunluk da eklenince daha farklı bir yol haritası izlenmeye başlamıştır. Bu değişim süreci, yapısal reform veya paradigmatik değişim niteliği taşıyor mu? Bunun cevabı halihazırda kurulmuş sistemlerin baştan yapılanması ve dönüştürme potansiyelidir. Dijitalleşmenin, ekonomik büyümeye

katkısı ve krizlerle mücadeleye pozitif etkisi temel tartışma konularından biridir.

4.2. Dijital Dönüşüm ve Yaratıcı Yıkım

Dijitalleşmenin ekonomik iyileşmeye katkısı ve potansiyeli önemlidir ve dijitalleşme çağında AB'nin küresel gücünü koruyabilmesi de önemli konuların başında gelmektedir. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, AB küresel düzeyde rekabetçi bir ekonomiden beklenen dijitalleşme düzeyini korumakta zorlanabilir. Bu da varolan sistemde nelerin ortadan kalkacağını nelerin yeniden yapılanacağını cevabı ile netleşecek, Schumpeter'in teorisi analiz edilmiş olacaktır.

Yapısal reform OECD tarafından, “ekonominin yapısını değiştirecek önlemler topluluğu” olarak tanımlanmıştır. Avrupa Komiyonu ise yapısal reformu dört serbesti (emek, mal, hizmet ve sermaye piyasaları) yoluyla (başka bir ifade ile tek pazar oluşturulması) istihdam ve yatırımların teşvik edilerek verimliliğin artırılması olarak tanımlamaktadır (Eğilmez, 2022: 26). 4 serbestiyi hedefleyen Avrupa Tek Pazarı, 1989 yılında kurulmuştur. Avrupa Tek Pazarı'nın kurulmasını, Siebert kurumsal yapıdaki Schumpeteryan etki olarak yorumlamaktadır. (Siebert: 1989, s:14) Siebert'in bu yaklaşımı “yaratıcı yıkım” teorisinin yanısıra “İktisadi Analiz Tarihi” eserindeki tarihsel ve kurumsal yaklaşımıyla da desteklenebilir.

Schumpeter 1954 yılında kaleme aldığı İktisadi Analiz Tarihi eserinde, iktisadın konusunun tarihsel zamanda gerçekleşen süreçlerle ilgili olduğuna dikkat çekmiştir. Tarihsel bakış açısının eksikliği iktisadi analizin de yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Ayrıca tarihsel gerçeklerin bütünüyle ekonomik olmadığı için kurumsal gerçekler de iktisadi analiz gerçekleştirilirken mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Zira, iktisat tarihi toplumların yapılarını belirleyen kurumsal yapıyı da ortaya koyar, bu yapı da zamanla değişir ve dönüşür (Schumpeter, 1954: 10, Baş-Dinar, 2022: 17).

Schumpeter'in “yaratıcı yıkım” teorisinde vurguladığı “İş Çevrimleri” konjonktür dalgaları teorisine göre, uzun süren ekonomik denge durgunluğu getireğinden ekonomik yaşamın canlanması için inovasyon yapılması gerekmektedir. İnovasyonların tüketim alışkanlıklarını değiştirdiği, var olan sosyo-ekonomik yapının terk edildiği bu süreçleri Schumpeter, yaklaşık elli yıllık gelişme dönemleri kapsayan ve AR-GE çalışmaları ve inovasyonların yarattığı teknolojik değişim dalgaları olarak açıklamış ve bu dönemleri “ardışık sanayi devrimleri” olarak isimlendirmiştir. (Ferreira, Lisboa, 2019: 136) Dolayısıyla tarihsel zamanların etkisi yaratıcı yıkımı açıklarken de açığa çıkmaktadır.

Bugün bir önemli dinamik daha sisteme katılmaktadır, “dijitalleşme”. Dijitalleşme, toplumları, sektörleri yatay olarak kesen bir unsur olması sebebiyle etki alanı da oldukça geniştir. Hayatımızın her alanına dahil olan

* AB'nin kendi içerisinde yüz yüze kaldığı küresel gücünü kaybetme endişesi ve ekonomik, sosyal ve çevre konularıyla hantallaşan yapının özellikle ar-ge, yeni teknoloji gibi alanlarda Asya, ABD pazarlarıyla rekabet edebilmesi amacıyla, 23-24 Mart 2000 tarihinde “Lizbon Çalışma ve İş Stratejisi” oluşturulmuştur. Hedef, 10 yıl içinde sürdürülebilir ekonomik büyüme ortamının yaratılması ve AB'nin küreselleşen güç olarak konumunun güçlendirilmesidir. Lizbon Stratejisi, Avrupa 2020 Stratejisi için önemli bir temel olmuştur.

** AB ülkelerinin dijital dönüşüm sürecindeki ilerlemesini değerlendiren Dijital Ekonomi ve Toplum Endeksi (DESI), AB Dijital stratejisinin temel öncelikleri olan; toplum için çalışan teknoloji, sürdürülebilir, rekabetçi ve adil dijital toplum ve küresel dijital toplum hedefleri doğrultusunda; internet hizmetlerinin kullanımı, bağlantı ve altyapı, beşeri unsurlarla dijitalleşme sürecini takip etmektedir. I-DESI, göstergeleri birleştirir ve her ülkeyi dijital performansına göre sıralamak için bir ağırlıklı değerlendirme sistemi kullanır. Amacı, dijital ekonomi ve toplumun gelişimini karşılaştırmalı değerlendirmektir.

dijitalleşme dahil olduğu her sektörü, kurumu veya yapıyı da dönüştürmektedir. Bu dönüşüm 4.Sanayi devrimi olarak teyit edilmiştir. Dolayısıyla yalnızca ekonomik faaliyetlerde değil sistemi düzenleyen her yapıda da yıkım ve yeniden oluşum söz konusu olabilmektedir. Ekonomik büyümenin de kilidi olarak kurumların rolü kaçınılmazdır. Acemoğlu vd 2005, kurumları uzun vadede büyümenin temel unsuru olarak tanımlamaktadır. İyi kurumsal yönetim ve etkili kurumlar, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme için anahtar değişkenler olarak görülmektedir. (Masuch vd, 2018: 15). Yüksek kalitede kurumlar reformlarının uygulanması ve tam potansiyele ulaşılabilmesi için bir ön koşul niteliğindedir. Bölgesel entegrasyonda da, AB örneği de göz önünde bulduğunda, kurumsal dönüşümü araştıran (Hall, 2003: 83-84) kurumların birbirine benzediği ölçüde yakınlaşmanın mümkün olduğunu belirtmiştir. AB genişleme sürecini bu kapsamda gerçekleştirmekte, serbest piyasa ekonomisi ve hukukun üstünlüğü çerçevesine oturtmaktadır. Kopenhag kriterleri, AB'ye üye olacak ülkenin serbest piyasa ekonomisini uygulamasını, hukukun üstünlüğünü temin eden kurumları oluşturmasını ve Birlik içerisindeki rekabet baskısına dayanabilecek ekonomik yapıya sahip olmasını içermektedir.

Silva, 'ya göre dijitalleşmenin, küresel yönetimde 'ekonomik' ve 'sosyal' kurumlar arasındaki geleneksel ayrımı zayıflattığı ortak bir trans uluslararası politika paradigmasında bir araya geldiğini savunmaktadır. Bu paradigmanın 'Schumpeterci uzlaşma' ile çözümlenmesi gerekirse, teknolojik değişim tarafından yönlendirilen 'yaratıcı yıkım' süreci, devletin rolü kurumları adapte etmek ve işgücünü dijital çağa hazırlamak ve yeni riskleri azaltmaktır. İnsanlara yatırım yapmayı' odak noktasına alarak geniş bir politika yelpazesiyle bunu gerçekleştirir. 2010'larda bu modele uluslararası bir yakınsama olmasına rağmen, Silva bu modeline 'Schumpeterci sosyal yatırım devleti' adını vermektedir (Silva, 2022, s:3-9).

Burada kurumların adapte edilmesi gereksiniminin yalnızca devletler için değil uluslararası yapılarda da olabileceğinden yola çıkarak, Avrupa Birliği çerçevesinde de değerlendirilmek mümkündür. AB'deki kurumsal dönüşümde Schumpeteryan etkiden bahsedebilir miyiz? Temelleri tek pazarda atılan bu kurumsal dönüşüm etki alanını genişleterek AB'nin küresel rekabet gücünün dijitalleşen dünyada korunması ve iyileşmesi için devam etmektedir. Böylece işlevini yitirmiş kurumsal düzenlemeler yok olup yerini ihtiyaç duyulana bırakmaktadır.

AB kurumları, günün ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda AB'nin küresel rolünün muhafaza edilmesi amacıyla sürekli kendini güncellemektedir. Farklı sosyo-ekonomik yapıları sahip ülkeleri içinde barındıran AB, uluslararası bir yaklaşımla sürekli dinamik yöntemlerle hareket etmek durumundadır. AB Komisyonu da bu doğrultuda çeşitli yol haritaları ile yapının şekillendirilmesine katkıda bulunmaktadır. Örneğin, daha dijital bir Avrupa hedefiyle, kurumların ve mali yapının yeniden şekillendirilmesini öngören 2030 pusulası hazırlanmıştır. Bu doğrultuda, AB ekonomisini yeni dünya düzenine daha uyumlu hale getirmek için daha dijital, daha yenilikçi ve daha yeşil dostu (bu hedefe yönelik de 2050 yılı pusulası hazırlanmıştır) bir hale getirilmesini amaçlamaktadır (European Commission (B),

2023). AB Komisyonununun alışlagelmiş öncelikleri daha radikal bir şekilde değişmiş ya da olanı şekillenmiştir.1980'lerden 1990'ların sonuna kadar tarımda kendine yeterliliği garanti almak adına ortak tarım politikasının yeterliliği ve ard arda gelen genişlemelerle yüzleşilen bölgeler arası farklılıkların giderilmesi öncelikli konular olmuştur.Dolayısıyla AB bütçesini şekillendiren kalemlerin başında tarım fonları ve ekonomik, sosyal ve bölgesel uyum fonları gelmiştir.

2000'lerden itibaren AB'nin geleceğinin yeniden tasarlanması söylemiyle 2021-2027 mali planında, ortak bütçeyi şekillendiren;

- İleri teknoloji
- Bilim ve araştırma
- Dijitalleşme
- İnovasyon
- İklim değişikliği ve göç ve çevrenin korunması

Başlıkları, AB'nin hedefini daha da belirginleştirmektedir. Daha önce, tarım vergileri, gümrük vergileri, gayri safi milli hasıla payı ve KDV'den oluşan özkaynaklarına yapısız bir değişimle, karbon sınır vergisi, emisyon ticareti sistemi, dijital İşlemler vergisi ve plastik ambalaj atıkları vergisi de eklenmiş; tarıma dayalı şeker vergisi kaldırılmıştır. AB Mali planının Topluluk öncelikleri ile şekilleniyor olması, dijital dönüşüm ve güncel gelişmelerle bütçe kalemlerinin dağılımın da radikal dönüşümünü kaçınılmaz kılmıştır. Schumpeter'in teknolojik değişim dalgalarıyla ortaya çıkan yaklaşık 50'şer yıllık süreçlerle açıkladığı "ardışık sanayi devrimleri" (Ferreira, Lisboa, 2019: 136) yaratıcı yıkımın kurumsal süreçlere olan etkisini de ortaya koymaktadır. Zira kuruluşundan yaklaşık elli yıl sonra AB'de daha dinamik bir sistem için daha radikal kararlara yeşil ışık yakmaktadır. Dolayısıyla tarihsel zamanların etkisi yaratıcı yıkımı açıklarken de açığa çıkmaktadır. 2021 yılında AB Komisyonunun yayınladığı "2030 Dijital Pusulası" dört önemli strateji doğrultusunda şekillenmektedir (European Commission(B), 2021). Dijital okur yazarlığın artması ve yüksek nitelikli dijitalleşmeye hakim elemanların yetişmesi, güvenli ve sürdürülebilir bir altyapı, işletmelerin dijital dönüşümü ve kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi ve birçok sektörde yapay zeka teknolojilerinin etkin kullanımı yaygınlaştırılarak sosyo-ekonomik dönüşüme önemli katkılar hedeflenmektedir. Yeni dünya düzeninde, dijital eğitim ekosisteminin yaratılması ekonomik performansı artıracak unsurların başında gelmektedir. 2030 hedefleri doğrultusunda AB nüfusunun %80'inin dijital kapasitelerinin artırılması, yaklaşık 20 milyon ICT uzmanının yetişmesi beklenmektedir. Dijital sürdürülebilirliğin sağlanması için gerekli ağı oluşturulması da önem taşımaktadır. 5G altyapısının sağlanması altyapıyı iyileştirmek adına önemli bir yatırımdır. Yeni üretim süreçlerinin ve ürünlerin merkezinde yapay zeka ve robot teknolojilerinin kullanılması da daha verimli iş modelleri yaratılmasında hızlandırıcı etki sağlayacaktır (European Commission (B), 2021).

AB Bütçesi çok yıllık mali plan kapsamında Dijital Avrupa'nın finansmanına yönelik olarak proje temelli araçlar yaratmıştır. Dijital Avrupa programı doğrultusunda stratejik olarak kapasitelerin artırılmasına yönelik çalışmalara destek vermeyi kararlaştırmıştır. YZ, siber güvenlik, dijital okur yazarlık

ve dijital kapasitelerin yaygın kullanımını en önemli başlıklardır. İnovasyon merkezleri ve küçük orta ölçekli işletmelerden bu anlamda beklenti büyüktür. Tablo 2’de de özetlendiği üzere, Birleşen Avrupa programı (Connecting Europe Facility) ulaşım, telekomünikasyon ve enerji sektöründeki altyapı ve ağları desteklemek için yaratılmıştır. Ufuk Avrupa araştırma ve inovasyon projelerini destekleyen en geniş kapsamlı programdır. Bu kapsamda fonun yaklaşık %35’i dijital dönüşümü destekleyen projelere aktarılacaktır. NGEU’nun çekirdeği niteliğindeki kurtarma ve dayanıklılık (recovery and resilience) programının %20’lik kısmı de dijitalleşmeyle (kamu olanaklarının dijitalleşmesi, dijital okur yazarlık desteği, veri bulutu teknolojileri) ilgili konulara ayrılmıştır. Ufuk Avrupa programına 5,4 milyar avro, Yatırım AB (Invest EU) programına 6,1 milyar avro fon aktarılmıştır. Ayrıca Yaratıcı Avrupa Medyası (Creative Europe Media), Yatırım AB ve Sağlık için AB (EU4Health) dijitalleşmeye destek veren diğer programlardır. Aşağıdaki tabloda mali plan kapsamında dijital Avrupa hedeflerine katkı veren programlar ve dijitalleşmeye ayırdıkları paylar belirtilmiştir (European Commission (B). 2021).

Ekonomik kaynakların yanısıra AB, dijitalleşme yol haritasını, üç ana sütun üzerine inşa ederek, veri, teknoloji ve altyapıya odaklanmaktadır. AB kurumları standartlar belirleyerek sürecin sağlıklı işleyişine ve küresel etkinliğine katkıda bulunmaktadır.

Ayrıca, halkların sürece dahil edilmesi, dijital dönüşümün insanlar ve işletmeler için çalışmasını sağlarken, eş zamanlı olarak 2050 yılına kadar iklim nötr bir Avrupa hedefine ulaşılmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. AB Komisyonunun yaklaşımı da ikiz öncelik olarak nitelendirilmektedir. AB, her ne kadar 2000’li yılların başında, dijitalleşen dünyada ekonomik katma değer oluşturmada zorlanmış gibi görünse de, standartlar ve kurallar ekseninde hem kendi yol haritasını şekillendirmekte, hem de küresel ortamda yeni ekonomik düzenin stratejilerinin ve önceliklerin belirlenmesinde kural koyucu olarak rol oynamaktadır.

AB’nin yürütme organı AB Komisyonu’nun öncelikleriyle şekillenen AB Bütçesi ve kapsamını belirleyen mali planın değişen dünya önceliklerine göre yeniden tasarlanması ve eski önceliklerin rafa kaldırılması da önemli bir detaydır.

AB bütçesinin en temel amacı farklı politika alanlarına, önceliğine göre, maksimum harcanabilir miktarı ortaya koymaktır. (Schild, 2008) Bu amaç, AB Bütçesinin değişmeyen tek unsurudur. AB, kuruluşundan 2000’li yıllara kadar geçen süreçte, entegrasyon öncelikli genişleme politikası sonucu, üye devletlerin uyumuna öncelik veren ve ortak tarım politikasının başta olduğu bir mali plan yapısını muhafaza ederken, 2000’lerle gelen değişim rüzgarı, mali plan yapısını da hızlı bir değişime zorlamıştır. Lizbon Stratejisi ile sanayi devrimine uyumlanmaya çalışan AB, bütçe kalemlerinin ağırlıkları ve özkaynak yapılarındaki değişimle de bunu yansıtmaktadır.

Şekil 2’de görüldüğü gibi özellikle 2007 yılından sonra, yeni küresel önceliklere destek veren, diğer programlar kategorisinin belirgin bir şekilde yükselip, yıllarca bütçenin neredeyse varlık sebebi olmuş tarım harcamalarının belirgin bir şekilde azaldığını görebiliriz. Bununla birlikte, geleneksel özkaynaklara karbon sınır

vergisi, emisyon ticareti sistemi, dijital İşlemler vergisi, plastik ambalaj atıklarından alınan vergilerin eklenmesi de yapısal değişimin gerekliliğinin bir sonudur.

SONUÇ

Bu çalışmada, dönemselsel olarak teknolojik ilerlemenin de yarattığı uygun koşullarla inovatif fikirlerin oluşması ve bu inovasyonlar sonucu üretim ve tüketim kalıplarındaki dönüşümün sistemde nasıl bir evrilmeye yol açtığı, Schumpeteryan yaklaşım çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Schumpeter’in kapitalizme bakışındaki farklılık onu yaratıcı yıkım kavramlarının tanımlanmasına yöneltmiştir.1970’ den sonra da bu yaklaşım Neo-Schumpeteryan bakış açısıyla yeniden yorumlanmaktadır. Schumpeter’in tezi, alışlagelmiş kapitalist sistemin aynı şekilde hayatta kalamayacağıdır. Schumpeter’in “yaratıcı yıkım” olarak adlandırdığı bu sürecin en önemli dayanağı ise teknoloji, inovasyon ve girişimciliğin yarattığı paradigmat dönüşümdür. Söz konusu yıkım, aynı zamanda dönüşümle ortaya çıkan yeni bir oluşuma da imkan tanımaktadır. Rekabet gücünü artırmaya olanak tanınması bakımından da önem taşıyan bu süreç, uluslar üstü bir yapıya sahip AB açısından ele alındığında da ekonomik dönüşümün yanısıra, yapısal bir dönüşüm de yaratmaktadır. AB entegrasyon sürecinin en önemli dinamiğini oluşturan uluslar üstü kurum yapısının günün koşullarına göre esnek bir kapsayıcılığa sahip olması oldukça önemlidir. Bu kapsamda AB Komisyonunun bütçeyi şekillendirme süreçleri güzel bir örnektir. Yalnızca firmalarla değil, kurumların karar alma süreç ve yöntemlerinde de yaratıcı bir yıkımın varlığından söz edebiliriz.

KAYNAKÇA

- Acemoglu, Daron, Restrepo, Pascual (Maarch 2019). The Wrong Kind of AI? Artificial Intelligence and the Future of Labor Demand. NBER Working Papers 25682. <https://www.nber.org/papers/w25682>. (14.07.2024).
- Acemoglu, Daron (May 2024). The Simple Macroeconomics of AI. NBER Working Paper 32487. https://www.nber.org/system/files/working_paper_s/w32487/w32487.pdf. (15 June 2024).
- Akçay, D., Efe, E., Eren, Z. (editorler), (2019). *Toplum 5.0 ve Dijital Dünyada Toplumsal Dönüşüm ve Eğitim 5.0*. Dijital Dönüşüm ve Süreçler. İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları. 169-177. https://www.researchgate.net/publication/340453684_Toplum_50_ve_Dijital_Dunyada_Toplumsal_Donusum_ve_Egitim_50, (11.03.2024).
- Arslan Olcay, C., Genç, Ö. (2021). DOI: <http://dx.doi.org/10.31576/smyj.1041> Smart Journal 2021; 7(49) : 2238-2247. https://smartofjournal.com/files/smartjournal/1673009933_23_49_ID1054_Arslan%20Olcay_2238-2247.pdf. (09.02.2023).
- Baş Dinar, Gülenay. Schumpeter’in Kapitalizm Analizi Üzerine Yöntemselsel Ve Teorik Bir Değerlendirme. 129-147. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1926500>. (03.02.2023)

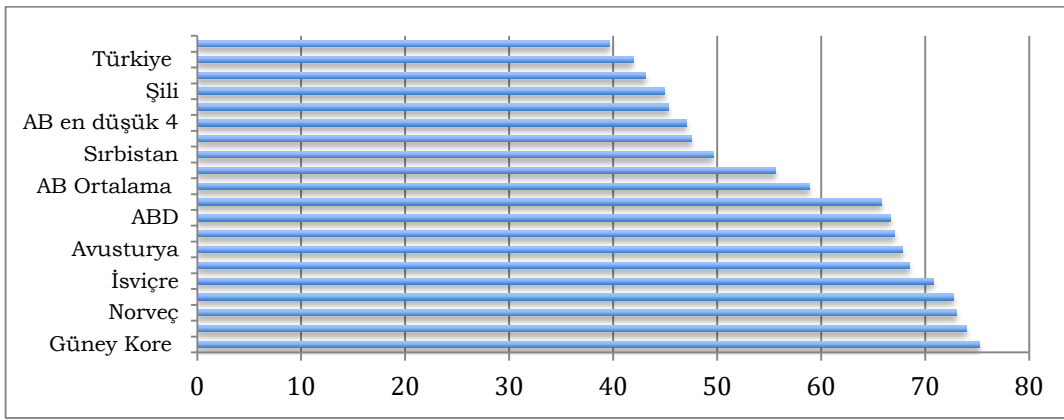
- Capraro, Valerio.Lentsch Austin.Acemoğlu.Daron.(May 2024). The impact of generative artificial intelligence on socioeconomic inequalities and policy making.PNAS Lexus.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4666103 .(15.07.2024).
- European Commission. (2018B). “A Modern Budget for a Union that Protects, Empowers and Defends: The Multiannual Financial Framework for 2021-2027.COM/2018/321”. <https://eur-lex.europa.eu> . (11.10.2020).
- European Commission. (2021A). The EU’s 2021-2027 Long-Term Budget and NextGenerationEU: Facts and Figures.
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d3e77637-a963-11eb-9585-01aa75ed71a1/language-en#>. (05.09.2022).
- European Commission.(2021B) 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade.
<https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2021/03/2030-Digital-Compass-the-European-way-for-the-Digital-Decade.pdf>.(05.09.2022)
- European Commission. (2023C).AI ACT.
<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>.(14.07.2024).
- European Commission. (2014). Traditional Own Resources,
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2014-2020/revenue/own-resources/duties-and-levies_en, (27.02.2024).
- European Parliament (2020), Lisbon Agenda.https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/lisbonstrategybn_/lisbonstrategybn_en.pdf. (20.01.2024).
- European Parliament Corrigendum (2024).
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0138-FNL-COR01_EN.pdf.(14.07.2024)
- Ferreira,V.Lisboa, A. (2019). DOI:10.4028. *Innovation and Entrepreneurship: From Schumpeter to Industry 4.0*. Applied Mechanics and Materials. ISSN: 1662-7482, Vol. 890, pp 174-180.
<https://www.scientific.net/AMM.890.174>.(12.02.2024).
- Fikirli, Ö. Çetin, A. (2017). *İktisadi Doktrinde Schumpeteryan Yaratıcı Yıkımdan Yaratıcı Birikime, Girişimcilik ve Inovasyon Yönetimi Dergisi*,
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/978034> Gülenay Baş.Dinar. *Schumpeter’in kapitalizmi üzerine Yöntemsel bir Değerlendirme*.Omer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Yıl: 2022 Cilt-Sayı: 15(1) ss: 129-148
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1926500>.
- Briefing note for the meeting of the EMPL Committee 5 October 2009 regarding the exchange of views on the Lisbon Strategy and the EU cooperation in the field of social inclusion.(2009)
https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/lisbonstrategybn_/lisbonstrategybn_en.pdf.(03.05.2024).
- Günar, A (2018). Yaratıcı Yıkım Kriz ve Avrupa Birliği. Hiperayın.
https://www.researchgate.net/publication/327751109_Yaratıcı_Yikim_Kriz_ve_Avrupa_Birliği
- Günar, A. Doğan, S. (2020). DOI: 10.30784 . Innovation In The European Union Within The Framework Of The Theory Of Creative Destruction: An Overview After The Global Financial Crisis 2008,Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi, 2020, 5(3): 682-705
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1385458>
- Günay, D. Çalık, A. Inovasyon, İcat, Teknoloji ve Bilim Kavramları Üzerine, Üniversite Araştırmaları Dergisi, Nisan 2019, Cilt 2, Sayı 1, Sayfa: 1-11.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/704562>
- Hall, R.E. & Jones, C.I.(1999). “Why Do Some Countries Produce So Much More Output Per Worker Than Others?”, *The Quarterly Journal of Economics*, February 1999, pp. 83-116.
- Hanusch, H. Pyke, A (2005). Principles of Neo-Schumpeterian Economics. Beitrag Nr. 278, September. Institute für Volkswirtschaftslehre.
<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/22801/1/278.pdf>
- OECD.AI. Policy Observatory (Live data),
<https://oecd.ai/en/data?selectedArea=investments-in-ai-and-data&selectedVisualization=vc-investments-in-ai-by-country> .(15.07.2024).
- Masuch, K. & Anderton, R.S.& Benalal, N.(2018). “Structural Policies in the Euro Area”, Occasional Paper Series, No. 210.
- Tamış, H. (2020). Toplum 1.0’dan Toplum 5.0’a.
<http://www.makinastore.com/-1366-toplum-10-dan-toplum-50-a.html>.
- Selik, Mehmet. (2015). *İktisadi Doktrinler Tarihi*.Efil Yayınevi.Ankara.
- Schild, Joachim, How to shift the EU's spending priorities? The multi-annual financial framework 2007–13 in perspective.
https://www.researchgate.net/publication/229048233_How_to_shift_the_EU's_spending_priorities_The_multi-annual_financial_framework_2007-13_in_perspective. (15.03.2024).
- Schumpeter, J. (2021), *Kapitalizm Sosyalizm ve Demokrasi*, Dorlion Yayınevi, Eskişehir.

Silva, V., The Schumpeterian Consensus: The New Logic of Global Social Policy to Face Digital Transformation, <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-social-policy/article/schumpeterian-consensus-the-new-logic-of-global-social-policy-to-face-digital-transformation/15EA7558AF2A1179CD911EDD488BBEAA>. 1-17.(10.03.2024).

Smith, A. (Alpagut, Ş-çeviren). (2020). Ulusların Zenginliği (Seçmeler-2. Baskı), Say Yayınları, İstanbul.

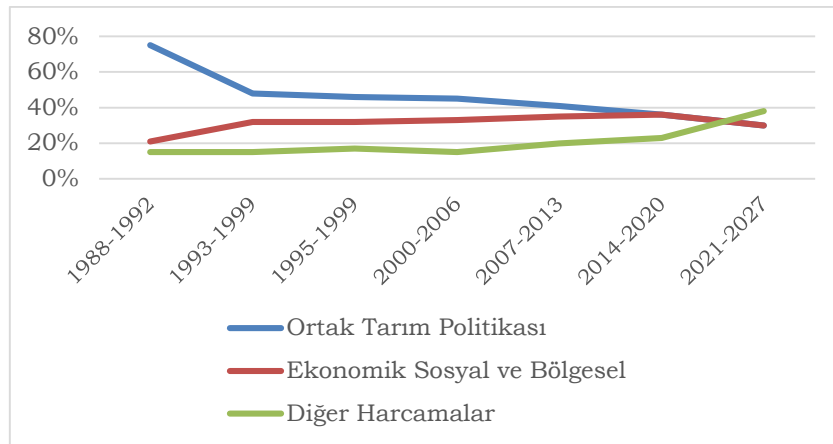
Stiglitz, J. (2020). Rewriting The Rules of the European Economy. Norton and Company. New York.

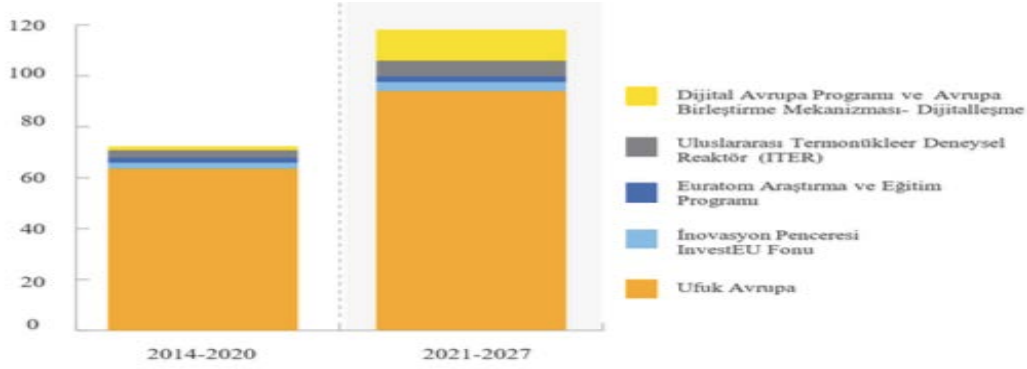
Şekil 1. Uluslararası DESI-Dijital Ekonomi ve Toplum İndeksi Ülkelerin Dijitalleşme Oranları (%)

Kaynak: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/i-desi-2020-how-digital-europe-compared-other-major-world-economies>

Şekil 2: Harcama ağırlıklarının mali planlara göre değişimi

Şekil 3: Diğer Harcamalar başlığında yeni nesil programlara ayrılan paylar

Kaynak: European Commission, 2018.

Tablo 1 . 2021-2027 Mali Planı Kapsamında Dijitalleşmenin Finansmanı

Milyar €-cari fiyatlar	Dijitalleşmeye katkısı
Dijital Avrupa Programı	7,6
Birleştiren Avrupa	2,07
Ufuk Avrupa (toplam 95,5)	33
Kurtarma ve Dayanıklılık Programı (toplam 672)	134,5
Sağlık için AB (toplam 5,3)	0,53
Yatırım AB (toplam 26,2)	2,6
Yaratıcı Avrupa Medyası	1,4
Toplam	181,7

Kaynak: (European Commission (B),2021

Extended Abstract

Economic evolution and change is handled from Joseph Schumpeter's point of view who argued that the evolution created by new inventions and innovations is the result of demolishing the existing system and building a new one. According to Schumpeter, innovations and inventions do not appear continuously but in clusters, while the entrepreneurs who follow them are finding a place in the economic system, the others will be deleted from the market. According to Schumpeter, innovations and new developments emerge not continuously but in clusters, and transformation occurs when this process is adapted to. Schumpeter's perspective on capitalism, which differs from the conventional view, led him to define the creative destruction. As a result of the development of a technology, the market equilibrium is deteriorated and reformed.

The digital transformation which societies have begun to experience, especially with the Industry 4.era, is the result of innovations that create creative destruction and lead to digitization of economy and adaptation of societies to this system. This transformation, which cause to start and continuation of the 4th industrial revolution, affects the whole world both in socio-economic and social terms, while making it compulsory for societies to take decisions to keep up with the digital transformation. The most

significant foundation of this process is the paradigm shift created by technology, innovation, and entrepreneurship. This destruction also allows for the emergence of a new formation brought about by the transformation. This process, which is important in terms of enhancing competitiveness, creates not only economic but also structural transformation.

In the context of the EU, which has a supranational structure, the flexibility and inclusivity of the supranational institutional structure, which forms the most crucial dynamic of the EU integration process according to current conditions, is quite important. In this context, the EU Commission's processes of shaping the budget are a good example. In this study, speak of creative destruction not only in terms of firms, but also in the decision-making processes and methods of institutions will create the core of this study with the elasticity of the creative destruction approach to be discussed.